

ת"פ 1273/03 - מ.י. פרקליטות מחוז ת"א-מיסוי וכלכלה נגד דרור פולצ'ק, מנחם בצ'ינסקי

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ת"פ 1273-03 מ.י. פרקליטות מחוז ת"א-מיסוי וכלכלה נ' פולצ'ק ואח'

בפני כב' השופטת לימור מרגולין-יחידי
בעניין: מ.י. פרקליטות מחוז ת"א-מיסוי וכלכלה

המאשימה

נגד

1. דרור פולצ'ק
2. מנחם בצ'ינסקי

הנאשמים

גזר דין

פתח דבר

לאחר שמיעת ראיות הורשעו הנאשמים בשורה ארוכה של עבירות על חוק העונשין, תשל"ז - 1977 ועל פקודת מס הכנסה [נוסח חדש], תשכ"א - 1961 (להלן: "חוק העונשין" ו"פקודת מס הכנסה"). כתב האישום שהוגש נגד הנאשמים מונה חמש פרשיות שונות, שפורטו במסגרת שמונה אישומים. בשלוש פרשיות הורשעו הנאשמים ומשתיים זוכו. לעניין פירוט האישומים והפרשיות בהן הורשעו הנאשמים, אני מפנה להכרעת הדין.

כפי שציינתי בפתח הכרעת הדין, תיק זה הוא חריג, שכן המעשים בוצעו על ידי הנאשמים בשנים 1991 - 1998, היינו תחילתם לפני כ - 23 שנים וסיומם לפני 16 שנים. לוותק המעשים, היו השלכות במישור האחריות הפלילית, שפורטו בהכרעת הדין. לנושנות המעשים חייבות להיות, להשקפתי, השלכות ממשיות במישור גזירת הדין, בין בדרך של סטייה ממתחמי הענישה וקיצור משמעותי של תקופת עונשי המאסר מחמת שיקולי שיקום, תוך הרחבה של המושג שיקום ושקלול השיהוי הממושך והזמן שחלף בגדר שיקולי השיקום, ובין בדרך של קביעה כי בנסיבות השיהוי יוצא הדופן אין לגזור את דינם של הנאשמים על פי התיקון לחוק והבניית שיקול הדעת בענישה, אלא לפי המדיניות שקדמה לתיקון לחוק, מדיניות שהכירה בשיקול של שיהוי וחלופ זמן ניכר ככזה המאפשר ענישה קלה מזו המתחייבת ממדיניות הענישה המקובלת.

בגזר הדין אפסע בשני מסלולים: במסלול אחד, אקבע את מתחמי הענישה למעשים, ואפרט את הנסיבות הקונקרטיות הרלבנטיות לגזירת הדין ואף את העונש הקונקרטי ההולם את מעשי הנאשמים, גם בהתחשב בחלופ הזמן, כמובן, אך מבלי לסטות ממתחמי הענישה. במסלול השני, אבחן את היבט השיהוי, ונפקותו המשפטית בעניינם של הנאשמים

ראיות הגנה לעונש

נאשם 1

נאשם 1 העיד כעד הגנה לעונש. הוא תיאר את הקושי שהיה מנת חלקו מאז הפרשה, את השבר האישי, הזוגי, המשפחתי, הנתק מבני משפחתו, מצבו הרפואי ונכות רעייתו ממנה הוא בהליכי גירושין (נע/1 - נע/2). הוא התייחס לחברה בבעלות רעייתו, אותה לדבריו הוא מנהל, ולקשייה הכלכליים, וכן תיאר תביעה אישית על תשלום שכר דירה שהוגשה נגדו ונגד רעייתו בשל העובדה שהעבירו את התשלומים לגורם לא נכון. הנאשם הביע צער וחרטה על מעשיו וציין כי חטא בחטא היוהרה, הוא מתבייש בעצמו ומודה בכל מה שהורשע בו.

נאשם 2

בעניינו של נאשם 2 העידה שורה ארוכה מאד של אנשים, שכולם עמדו על סגולותיו האישיות, מסירותו, תרומתו לזולת לצבא ולעם, תרומתו להצלת חיי אדם, אחריותו, ואמינותו האישית במישורים בהם באו עמו בקשר. חלק נכבד מן העדים היו מפקדיו או חבריו של נאשם 2 ליחידה הצבאית המסווגת בה שירת ועשה שירות מילואים ממושך. בנוסף, העידו בני משפחה וחברים. כן הוצגו מכתבי תודה מגורמים בהם התנדב הנאשם או להם סייע (נע/4).

טיעוני הצדדים לעונש ודברי הנאשמים

ב"כ המאשימה פירטה את מדיניות הענישה בעבירות כלכליות ובעבירות מס, את הדגש שניתן לחומרת המעשים על פני הנסיבות האישיות, את ההתמקדות בגמול ובהרתעת היחיד והרבים, את המשמעות של אי הסרת מחדל ואת אופי העונשים. היא עמדה בהרחבה על כל מאפייני החומרה בפרשה, ובראשם המעילה באמון הן מבחינת התפקיד והן מבחינת המעמד של נאשם 1 כחבר המושב, ואופיו השיתופי של המושב, והקשר ארוך השנים של נאשם 2 עם המושב. היא הדגישה את התקופה הממושכת, מגוון המעשים, התחכום, ההסתרה, הפעילות במספר מפעלים וציינה כי מעשי הנאשמים מצויים ברף העליון של החומרה. היא ציינה מתחם ענישה כולל לכל כתב האישום הנע בין 3 ל - 7 שנים לכל אחד מהנאשמים, והעירה כי רק בשל הזמן שחלף המתחם אינו גבוה יותר. היא עתרה לרף העליון.

ב"כ נאשם 1 עמד על הזמן הרב שחלף, שלא באשמת נאשם 1, אשר גרם לכך שהנאשם הנותן את הדין כיום אינו הנאשם שביצע את המעשים. הוא עמד על מכלול הנסיבות האישיות, על לקיחת האחריות בסופו של דבר, על העונש שנענשו הנאשם ומשפחתו מן ה"ליניץ", כהגדרתו, שנעשה בהם במושב, הוא הדגיש את הנורמטיביות של הנאשם ביתר מישורי החיים והדגיש את הפרשה כהסתבכות יחידה עם החוק. לעניין חובות המס, נטען כי לא הייתה דרישה לתשלום במהלך השנים, וכעת המצב הכלכלי לא טוב ואין באפשרותו לשלם. הוא ביקש להסתפק בענישה צופה פני עתיד.

ב"כ נאשם 2 הדגיש אף הוא את הזמן שחלף, עמד על שיתוף הפעולה של הנאשם 2 עם המושב ועם רשויות החוק, טען שבכך יש לבטא לקיחת אחריות וחרטה, ציין כי אין לנאשם הסתבכויות אחרות עם החוק, ועמד על אישיותו יוצאת הדופן של הנאשם כפי שנגלתה מעדויות האופי והמסמכים ועל תרומתו המיוחדת לחברה ולהצלחת ח"י אדם. הוא התייחס לנסיבות האישיות, המשפחתיות, ולכך שסמוכים על שולחנו ומתגוררים בביתו בני משפחה רבים חלקם נתמכים. הוא ביקש להסתפק בענישה צופה פני עתיד.

נאשם 2 ציין כי נגרר למעשים לא הולמים, לא נכונים ולא טובים, הכל מתוך ניסיון לעזור. הוא ביקש להתחשב בו ובמצבו האישי והמשפחתי.

דין והכרעה

הבניית שיקול הדעת בענישה

כפי שצוין בפתח גזר הדין, גזירת הדין תבוצע בשני מסלולים. המסלול הראשון הוא המסלול הקלאסי לגזירת הדין בהתאם לתיקון לחוק בדבר הבניית שיקול הדעת בענישה. התיקון לחוק העונשין בו נוסף סימן א1 בפרק ו, שעניינו הבניית שיקול הדעת בענישה (להלן: "התיקון לחוק"), נועד לקבוע את דרך גזירת הדין על כל שלביה. בתיקון לחוק נקבע כי בית המשפט פועל במתכונת תלת שלבית. בשלב הראשון, נקבע מספר הארועים בכתב האישום. בשלב השני, נקבע מתחם הענישה, בהתחשב בחומרת המעשים בנסיבות העניין ובמידת אשמו של הנאשם, פגיעתם בערכים החברתיים המוגנים, ומדיניות הענישה הנוהגת. בשלב השלישי, נקבעים העונשים הקונקרטיים, המצויים בדרך כלל בתחום מתחם הענישה, אלא אם מתקיימים טעמים מיוחדים הקבועים בחוק לסטייה מן המתחם.

הפגיעה בערכים המוגנים ומדיניות הענישה

מעשי מרמה כלפי התאגיד בו משמשים הנאשמים בתפקידי אמון בכירים, ומעשי גניבה מהתאגיד פוגעים בראש ובראשונה ביחסי האמון שבין התאגיד לבעלי התפקידים וכן באינטרס הרכושי של התאגיד.

חובות האמון וסטנדרט ההתנהגות המצופה ממנהל המפעל הם ברורים וגבוהים, בעיקר מקום שמדובר בתאגיד ששדרת הניהול בו מצומצמת מאד דוגמת AIC, כהגדרתו בהכרעת הדין, ובמנהל שהוענקו לו סמכויות נרחבות לקבל החלטות באופן עצמאי כשהפיקוח עליו הוא מועט ומרחב הפעולה שלו רחב. חובות האמון והנאמנות מושפעות גם מהיותו של הנאשם 1 אחד מחברי המושב השיתופי שמינה אותו לתפקיד, בהיות המפעל בבעלות מושב נורדיה ושותף אנגלי, והאמון הבלתי מסוייג שניתן בו בתור איש פנים חבר באגודה השיתופית.

אשר למנהל חשבונות יחיד או ראשי, מדובר במי שיש לו הבנה מקצועית ברישום מסמכי התאגיד, ובתחום דיני המס, שעל רישומו וניהול החשבונות שהוא מבצע מתבססים כל הדיווחים של החברה. לעניין מעמדו של מנהל חשבונות וחובות האמון המוגברות החלות עליו, אני מפנה לע"פ (י-ם) 4776/09 אליהו נ' מדינת ישראל.

חומרה יתרה קיימת מקום שלשם קידום עבירות המרמה והגניבה מבוצעות עבירות נוספות שתכליתן הסתרת המעשים, כך שנמנעת הסתמכות על הרישומים בספרי החברות.

לעניין ביצוע עבירות המס, שני סוגי עבירות מס בוצעו בפרשה שלפניי: עבירות מס במפעלים, שהן עבירות טפלות ונלוות לעבירות המרמה והגניבה שביצעו הנאשמים, ועבירות השתמטות ממס בקשר להכנסותיהם האישיות של הנאשמים מפעולות המרמה והגניבה.

עבירות מס המבוצעות במטרה להתחמק מתשלום מס הן עבירות חמורות שנקבעה להן בפקודת מס הכנסה ענישה מחמירה. עברייני המס גוזלים מן הקופה הציבורית, פוגעים במשק ובכלכלה, ופוגעים באינטרס הציבורי - חברתי של נשיאה שוויונית בנטל המס ובאמון הציבור. עסקינן בעבירות שקל לבצען, ובמקרים רבים קשה לחושפן, המבוצעות מטעמים של כדאיות כלכלית. בשל מכלול מאפיינים אלה, קיים אינטרס ציבורי ראשון במעלה של שירוש העבירות בדרך של ענישה מכבידה, לשם הפחתת הכדאיות שבביצוע העבירות.

ככל שהעבירות המבוצעות, הן העבירות על חוק העונשין והן עבירות המס, הן רבות ומגוונות, ומתפרשות על פני תקופה ארוכה, ונוגעות לארועים שונים, וכן ככל שהסכומים משמעותיים יותר, מתעצמת מידת חומרתן.

רמת הפגיעה בערכים המוגנים בתיק שלפניי, בעיקר בשל היבטי הפגיעה באמון, היא גבוהה.

מדיניות הענישה לעבירות המרמה, הגניבה על ידי בעל תפקיד בכיר, וכן עבירות המס המהותיות והעבירות הרישומים הכוזבים, היא מדיניות מחמירה הכוללת עונשי מאסר בפועל ממושכים וקנסות בסכומים נכבדים.

מספר הארועים

הצדדים לא נדרשו למספר הארועים בכתב האישום לצורך קביעת מתחמי הענישה.

לעניין מספר הארועים, אני רואה בכל פרשה כארוע אחד כולל הן מבחינת מעשי המרמה/גניבה והעבירות הנלוות לקידומו, לרבות עבירות מס במפעלים, והן מבחינת עבירות המס האישיות בקשר להכנסות שנצמחו. זאת, משום שמדובר בפעולה שיטתית מתמשכת ורציפה על פני תקופה של שנים, כשתכלית המעשים היא הפקת רווחים אישיים לנאשמים, כשכל הפעולות נעשות לקידום תכלית זו, תוך ניצול תפקידיהם ומעמדם של הנאשמים.

מידת החומרה של המעשים שונה ביחס לכל פרשה, ושונה בין הנאשמים לבין עצמם, כמפורט להלן.

קביעת מתחמי הענישה

נאשם 1 היה בעת הרלבנטית חבר מושב נורדיה, הנשוי לבת המושב. הנאשם נבחר בשנת 1991 לנהל את AIC, וכיהן בשנים 1991 - 1998 כמנהל AIC.

נאשם 2 היה מנהל חשבונות יחיד בAIC ומנהל חשבונות ראשי בשני מפעלים נוספים של מושב נורדיה: קפיצי נורדיה וספרינקו, כהגדרתם בהכרעת הדין, בשנים 1991 - 1998 או בחלק מהן.

כפי שפורט בכתב האישום הקימו הנאשמים שני גופים: מ.ד. וויסקו, כהגדרתם בהכרעת הדין, באמצעותם ביצעו את העבירות בהן הורשעו.

לאחר שמיעת ראיות הורשעו הנאשמים בשלוש פרשות, כדלקמן:

א. באישומים 1 - 4 - בשנים 1991 - 1994 **במרמה והפרת אמונים בתאגיד וברישום כוזב במסמכי תאגיד**, בקשר למכירה במרמה של חומרי גלם לAIC על ידי הגופים, כשבפועל שימשו הגופים כספקים מדומים, וחומרי הגלם נרכשו מספקים של AIC. סכום המרמה בארבעת האישומים עומד על **223,704 ש"ח**. למען שלמות התמונה יצוין כי לנאשמים יוחסה במקור עבירה של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות, וחלף עבירה זו מצאתי לנכון להרשיעם במרמה והפרת אמונים בתאגיד, בשל הטעמים שפורטו בהכרעת הדין.

נאשם 1 הורשע גם **בעבירות מס בכוונה להשתמט ממס** בקשר להכנסות שנצמחו לו מאותם גופים, המהוות מחצית מכלל ההכנסות, שסכומן הכולל בארבעת האישומים עומד על **111,852 ₪** במעוגל.

לנאשמים יוחסו בנוסף עבירות של עזרה לAIC להשתמט ממס, מהן זוכו.

ב. באישומים 6 - 8 - **בגניבה מAIC על ידי נאשם 1 כמנהל וגניבה על ידי נאשם 2 כעובד**, על ידי העברת כספים לויסקו בשנים 1996 - 1998, והסוואת הפעולות ברישומים כוזבים בהנהח"ש, וכן **בעבירות מס בAIC**. סכום הגניבה הכולל בשלושת האישומים עומד על **170,796 ש"ח**. למען שלמות התמונה יצוין כי לנאשמים יוחסה במקור עבירה של גניבה בידי מורשה, וחלף עבירה זו מצאתי לנכון להרשיעם בעבירות של גניבה בידי מנהל ועובד, שאף הן עבירות גניבה בנסיבות מחמירות, בשל הטעמים שפורטו בהכרעת הדין.

בנוסף, הורשעו **הנאשמים בעבירות מס בכוונה להשתמט ממס** בקשר להכנסות אישיות שנצמחו להם ממעשי הגניבה בסכום השווה לסכום שנגנב כשכל אחד מהם קיבל את מחצית ההכנסות, היינו **85,398 ש"ח**.

הנאשמים זוכו מכל העבירות שיוחסו להם בפרשה זו באישום 5 בקשר לשנת 1995 משלא הובאו ראיות ביחס אליה.

ג. במסגרת אישומים 5 - 8 - נאשם 2 הורשע בגניבה מקפיצי נורדיה ומספרינקו שביצע כעובד על ידי העברת כסף לגופים בשנים 1995 - 1998. כן הורשע ברישום כוזב במסמכי תאגיד ובעבירות מס ביחס למפעל קפיצי נורדיה בלבד. סכום הגניבה הכולל בו הורשע נאשם 2 עומד על 252,776 ₪. למען שלמות התמונה יצוין כי לנאשם 2 יוחסה במקור עבירה של גניבה בידי מורשה, וחלף עבירה זו מצאתי לנכון להרשיעו בעבירות של גניבה בידי עובד בשל הטעמים שפורטו בהכרעת הדין.

הנאשמים הורשעו **בעבירות מס בכוונה להשתמט ממס** בקשר להכנסות אישיות שנצמחו ממעשי הגניבה, כשכל אחד מהם קיבל את מחצית ההכנסות, היינו 126,388 ₪.

נאשם 2 זוכה מעבירות הרישום הכוזב ועבירות המס בקשר לספרינקו.

בסופו של דבר, הורשע נאשם 1 בעבירות כדלקמן:

- א. 4 עבירות של מרמה והפרת אמונים בתאגיד, עבירות על סעיף 425 לחוק העונשין.
- ב. 3 עבירות של גניבה על ידי מנהל, עבירות על סעיף 392 לחוק העונשין.
- ג. 7 עבירות של רישום כוזב במסמכי תאגיד, עבירות על סעיף 423 לחוק העונשין.
- ד. 3 עבירות של מרמה עורמה ותחבולה בקשר לדו"ח AIC, עבירות על סעיף 220(5) לפקודת מס הכנסה.
- ה. 3 עבירות של הכנה וקיום של פנקסי חשבונות כוזבים בא"ח, עבירות על סעיף 220(4) לפקודת מס הכנסה.
- ו. 3 עבירות של עזרה לא"ח להשמיט הכנסה מדו"ח, עבירות על סעיף 220(1) לפקודת מס הכנסה.
- ז. 5 עבירות של השמטת הכנסה מדו"ח אישי, עבירות על סעיף 220(1) לפקודת מס הכנסה.
- ח. 5 עבירות של מסירת תרשומת כוזבת בדו"ח אישי, עבירה על סעיף 220(2) לפקודת מס הכנסה.
- ט. 4 עבירות של שימוש במרמה עורמה ותחבולה במטרה להשתמט ממס בקשר לדו"ח אישי, עבירות על סעיף 220(5) לפקודת מס הכנסה.

סכומי המרמה והגניבה בהם הורשע נאשם 1 בשתי הפרשות הראשונות עומדים על 394,500 ₪. סכום השמטת ההכנסות הכולל בשלוש הפרשות עומד על 323,638 ₪.

בסופו של דבר, הורשע נאשם 2 בעבירות כדלקמן:

- א. 4 עבירות של מרמה והפרת אמונים בתאגיד, עבירות על סעיף 425 לחוק העונשין.
- ב. 7 עבירות של גניבה על ידי עובד, עבירות על סעיף 393 לחוק העונשין.
- ג. 8 עבירות של רישום כוזב במסמכי תאגיד, עבירות על סעיף 423 לחוק העונשין.
- ד. 3 עבירות של מרמה עורמה ותחבולה בקשר לדוחות החברות, עבירות על סעיף 220(5) לפקודת מס הכנסה.
- ה. 3 עבירות של עזרה לאחרים להשמיט הכנסה מדו"ח, עבירות על סעיף 220(1) לפקודת מס הכנסה.
- ו. 4 עבירות של הכנה וקיום של פנקסי חשבונות כוזבים בחברות, עבירות על סעיף 220(4) לפקודת מס הכנסה.
- ז. 4 עבירות של השמטת הכנסה מדו"ח אישי, עבירות על סעיף 220(1) לפקודת מס הכנסה.

סכומי המרמה והגניבה בהם הורשע נאשם 2 בשלוש הפרשות עומדים על 647,276 ₪.

סכום השמטת ההכנסות הכולל בשתי הפרשות עומד על 211,786 ₪.

לעניין מתחם הענישה בפרשה הראשונה, פרשה זו עוסקת, כאמור, במכירה במרמה של חומרי גלם ל- AIC על ידי הגופים, מדובר בפעילות עבריינית שקדמו לה תכנון והיערכות. הנאשמים פעלו מתוך שיקולי בצע כסף, והקימו את הגופים כדי לקבל כספים מ- AIC. הנאשמים ניצלו את מעמדו של נאשם 1 כמנהל AIC ואת מעמדו של נאשם 2 כמנהל"ש היחיד. הנאשמים הסתמכו בתכניתם על חוסר הפיקוח מצד הבעלים על הרכישות ועל הפעילות השוטפת ב- AIC, וכן על האמון המלא שנתנו בעלי המפעל בנאשם 1, לאור היכרותם עמו והיותו חבר המושב. בין היתר נסמכו הנאשמים על המציאות הנוהגת בה היו בחזקת נאשם 1 שיקים ריקים חתומים על ידי גזבר המושב, כך שדי בחתימת נאשם 1 כדי להעביר לגופים כספים. הנאשמים עשו שימוש בהיכרותם וקשריהם עם הספקים של AIC, מכוח תפקידיהם ב- AIC. תכניתם של הנאשמים הייתה מתוחכמת, והסיכון שבגילויה וחשיפתם ללא פעולות בדיקה מדוקדקות, היה נמוך.

חלקו של נאשם 1 הוא מרכזי ביותר, ובלעדיו לא ניתן היה לבצע את המעשים הפליליים. אני גם נותנת אמון במתואר בתצהירו של נאשם 2 לפיו נאשם 1 היה ההוגה של הרעיון להפיק רווחים מ-AIC. בנוסף, מקובלת עליי הטענה כי יש מימד נוסף של חומרה בהפרת האמון לא רק במעמדו כקודקוד הפירמידה, אלא גם במעמדו כחבר המושב ש - 50% מ-AIC בבעלותו.

גם לנאשם 2 הייתה תרומה בביצוע המעשים בהיבטים הרישומיים ובכלל. בכל הנוגע לנורמות ההתנהגות המצופות ממנהל החשבונות היחיד, אני מפנה לדבריי לעיל. בהקשרו של נאשם 2 אציין עוד כי ההיכרות של אנשי המושב עמו הייתה ארוכת שנים, ולא רק בעיסוקו כמנהל חשבונות, והגורמים האחראים במושב נתנו בו אמון מלא.

הנאשמים ניצלו את כישוריהם וכשרונותיהם לצורך ביצוע מעשי המעילה, וגזלו מקופת AIC במשך 4 שנים סך של 223,704 ₪. אין מדובר בסכומי עתק, גם אם הם מוצמדים לערכים ריאליים, והדגש העיקרי מבחינת הנזק והחומרה מתבטא בהפרת נורמות ההתנהגות המצופות ממנהל וממנהל חשבונות והפרת האמון. לעניין גובה הסכומים אציין כי מקובלת עליי הערת ב"כ המאשימה כי קיים תחכום בביצוע עבירות ביחס לסכומים לא מאד גבוהים על פני תקופה ארוכה, מבלי שיש בלקיחת הכספים כדי לעורר חשד או סימני שאלה, כשבסופו של דבר מצטבר סכום כולל לא מבוטל. מבלי למעט מן האמור, אני לוקחת בחשבון גם את העובדה שבסופו של דבר הורשעו הנאשמים בעבירה של מרמה והפרת אמונים בתאגיד שהיא עבירת עוון ולא בעבירה של קבלת דבר במרמה בנסיבות מחמירות שיוחסה להם.

אשר לעבירות המס האישיות של נאשם 1, מעשי המרמה הניבו לנאשם 1 על פני השנים 1991 - 1994 הכנסה בסך 111,852 ₪. הנאשם הסתיר הכנסה זו, לא דיווח עליה והשתמט מתשלום מס. מדובר בפעולות מתוכננות ומחושבות מצד הנאשם, שנעשו למטרת רווח כספי אם כי היקפן הכספי אינו גבוה.

מתחם הענישה בפרשה הראשונה ביחס לנאשם 1, נע בין 12 חודשי מאסר לבין 27 חודשי מאסר.

לעניין הענישה הכספית, בהתחשב באופי המעשים, תכליתם, מידת הפגיעה ב-AIC, חלקו של כל נאשם בכספים, וההיקף הכספי של ההכנסות המשקפות את רווחי הנאשם מן התכנית העבריינית, ובהתחשב ביכולת הכספית, הקנס נע בין 25,000 לבין 75,000 ש"ח.

מתחם הענישה בפרשה הראשונה ביחס לנאשם 2, נע בין 7 חודשי מאסר לבין 17 חודשי מאסר, לצד ענישה כספית משמעותית, המתחשבת בנתונים שצוינו ביחס לנאשם 1, אך גם בכך שלא הייתה השמטת הכנסות מצד נאשם 2 בכל הנוגע לסכומים אלה.

הפרשה השנייה מהווה המשך של הפרשה הראשונה אך היא חמורה ממנה, שכן מעבר לכל שנאמר בהקשרה של הפרשה הראשונה, ביצעו הנאשמים מעשי גניבה בנסיבות מחמירות על ידי מנהל ועובד שמחויבים באמון מוגבר, עבירה שהעונש המירבי בגינה עומד על 7 שנות מאסר. המעשים בוצעו באמצעות הפלטפורמה של הגופים, במקרה זה רק ויסקו. הנאשמים ניצלו את חופש הפעולה ב-AIC מחד גיסא ואת קיומם של שיקים ריקים חתומים מאידך גיסא, כדי לגנוב מ-AIC כספים, מבלי שהייתה כל פעילות שהיא שהצדיקה העברת כספים. מעשי הגניבה הוסוו במרמה ובתחכום, באופן

שהקשה על גילויים, תוך ביצוע עבירות רישום כוזב במסמכי תאגיד ועבירות מס. במסגרת הפרשה השניה נערכו רישומים על שמות של ספקים כגון BTI ואחרים, ובהקשרם של אלה מקובלת עליי הטענה כי נגרמו נזקים תדמיתיים נקודתיים למפעל. לעניין מעמדם וחלקם של שני הנאשמים אני מפנה לאמור ביחס לפרשה הראשונה. סכום הגניבה עומד על 170,796 ₪. המעשים נמשכו במשך שלוש שנים, והופסקו עקב חשדות מצד המושב וביצוע ביקורות. גם במקרה זה עיקר החומרה מתבטא בפגיעה באמון ולא בגובה הסכומים.

אשר לעבירות המס האישיות של הנאשמים, מעשי הגניבה הניבו לכל אחד מהנאשמים הכנסה בסך 85,398 ₪. הנאשמים הסתירו הכנסה זו, לא דיווחו עליה והשתמטו מתשלום מס. מדובר בפעולות מתוכננות ומחושבות מצד הנאשמים, שנעשו למטרת רווח כספי, אם כי היקפן הכספי מצומצם.

מתחם הענישה בפרשה השניה ביחס לנאשם 1, נע בין 16 חודשי מאסר לבין 33 חודשי מאסר, לצד ענישה כספית הנעה בין 35,000 לבין 100,000 ש"ח, כמפורט לעיל.

מתחם הענישה בפרשה השניה ביחס לנאשם 2, נע בין 12 חודשי מאסר לבין 22 חודשי מאסר, לצד ענישה כספית הנעה בין 35,000 לבין 100,000 ש"ח, כמפורט לעיל.

בפרשה השלישית עבירות הגניבה בוצעו על ידי נאשם 2 בלבד בתפקידו כמנהל חשבונות במפעלים קפיצי נורדיה וספרינקו. לעניין הפרת האמון, ניצול הידע והשיטה, התחכום וההסוואה, תוך ביצוע עבירות נלוות, אני מפנה לאמור לעיל. כמו כן יש לקחת בחשבון שהמעשים התפרשו על 4 שנים, בוצעו מול שני מפעלים ושני מנהלי מפעלים, וכללו העברות כספיים באמצעות שיקים רבים שהוחתמו על ידי שני מורשי חתימה, וכן בהעברות בנקאיות. סכום הגניבה משני המפעלים עומד על 252,776 ₪. גם במקרה זה החומרה היתרה נובעת מהפרת האמון.

אשר לעבירות המס האישיות של הנאשמים, מעשי הגניבה הניבו לכל אחד מהנאשמים הכנסה בסך 126,388 ₪. הנאשמים הסתירו הכנסה זו, לא דיווחו עליה והשתמטו מתשלום מס, כשנאשם 1 מסר הצהרות כוזבות בדוחו"ת שהגיש. מדובר בפעולות מתוכננות ומחושבות מצד הנאשמים, שנעשו למטרת רווח כספי אם כי היקפן הכספי מצומצם.

מתחם הענישה בפרשה השלישית ביחס לנאשם 2, נע בין 16 חודשי מאסר לבין 33 חודשי מאסר, לצד ענישה כספית המשקללת בנוסף לנתונים שצינו גם את העובדה שהפגיעה הייתה בשני מפעלים ואת סכומי הפגיעה, כך שהקנס נע בין 50,000 לבין 130,000 ש"ח.

מתחם הענישה בפרשה השלישית ביחס לנאשם 1, נע בין 6 חודשי מאסר לבין 12 חודשי מאסר, לצד ענישה כספית בסכום שנע בין 25,000 לבין 75,000 ש"ח.

נסיבות נוספות

בהתאם לפירוש הצר המקובל של שיקום, לא מתקיימים טעמים המצדיקים סטייה ממתחם הענישה (לעניין פרשנות מרחיבה לשיקום אני מפנה למסלול הנוסף, להלן).

לצורך גזירת הדין אני מתחשבת בנסיבות לקולא ולחומרה כדלקמן:

ראשית, הנאשמים ניהלו את ההליך. מדובר היה בהליך ארוך ביותר לא רק מבחינת שנות התפרשותו, אלא מבחינת מספר הישיבות שנערכו בו, למעלה ממאה ישיבות. ציינתי בפתח הכרעת הדין כי הצדדים לא הקלו על מלאכת הניהול של ההליך, וכיוונתי לעורכי הדין בלבד ולאופן שבו התנהלו והתבטאו הצדדים, בעיקר בינם לבין עצמם ולעיתים כלפי בית המשפט. איני זוקפת לחובת מי מן הצדדים העלאת טענות משפטיות או ראייתיות. עם זאת, כפי שצוין בהכרעת הדין, הדיונים התפרשו גם לנושאים שלא הוזכרו בכתב האישום, ההגנה התנגדה לראיות שראתה בהן הרחבת כתב האישום, בית המשפט קבע לא פעם כי ההתנגדויות יוכרעו בתום ההליך, וכפועל יוצא מכך נשמעו עדויות והוגשו ראיות בנושאים שבסופו של דבר לא היוו חלק מהכרעת הדין.

למען הסר ספק אציין כי הנאשמים עצמם התנהלו בנועם הליכות, בתרבות ובדרך ארץ.

ביחס לניהול ההליך, מעבר לעובדה שכפירה אינה עומדת לחובת הנאשמים, אחזור ואזכיר כי הנאשמים זוכו משתי פרשיות נוספות שיוחסו להם, אחת לכל אחד. נאשם 1 זוכה מחמת הספק מגניבת תמורה של מכירת פסולת שנוצרה בAIC בשנים 1992 - 1997. נאשם 2 זוכה מגניבת פדיון חנות של קפיצי נורדיה בשנים 1995 - 1998. בנוסף, כפי שפורט לעיל, זוכו הנאשמים מעבירות מס שונות. מקובלת עליי טענת ההגנה כי היה צורך בשמיעת הראיות לצורך הגעה למסקנות בדבר זיכוי הנאשמים באותם עניינים מהם זוכו.

שנית, הנאשמים לא לקחו אחריות על מעשיהם לאורך ניהול ההליך הממושך. נאשם 1 כפר בכל המיוחס לו לאורך כל הדרך. בסופו של יום בשלב הטיעונים לעונש עלה הנאשם 1 כעד הגנה על דוכן העדים, והכה על חטא על כל המעשים בהם הורשע. לא הובהר מה גרם לנאשם 1, לאחר שניצב בפניי והכחיש מכל וכל את כל המיוחס לו, לקחת לפתע אחריות, ונתרו אצלי בנסיבות אלה סימני שאלה אם אכן הצהרות החרטה והצער הן כנות ואינן מן הפה ולחוץ. יש לזכור גם כי החרטה המוצהרת לא לזוהתה בפעולות אופרטיביות כפי שיפורט בהמשך, שהן הפעולות החשובות בתיק בעל היבט כלכלי. עם זאת, כמובן שלא אתעלם מן העובדה שהנאשם באיחור ניכר הודה במעשים בהם הורשע.

אשר לנאשם 2, נטען כי למעשה לקח אחריות עוד בטרם נקיטת ההליכים בשלב של חתימתו על התצהיר, שיתף פעולה עם המושב ואף שיתף פעולה עם גורמי החקירה, ואכן בשלבים שקדמו להגשת כתב האישום זה היה מצב הדברים. אלא שהנאשם נמלך בו לאחר הגשת כתב האישום, עמד על דוכן העדים וניסה לתת פרשנויות והסברים כאלה ואחרים לתצהיר ולנקות את עצמו מאחריות למעשים. גם בשלב הטיעונים לעונש, לא שמעתי מפי הנאשם 2 אמירה ברורה כי הוא מודה בסופו של דבר במיוחס לו, והדברים שאמר היו עמומים. משכך, לא ניתן לראות בו בנסיבות אלה כמי שהודה ונטל אחריות על מעשיו, ולשיתוף הפעולה שלו עם הרשויות בתחילת הדרך יש משמעות מוגבלת בלבד. איני רואה גם בטענות למשא ומתן עם המאשימה לצורך הסדר טיעון, שלא הבשיל בסופו של דבר, כנסיבות המצדיקות הקלה.

בכל הנוגע ללקיחת אחריות וחרטה, אציין כי בעבירות המבוצעות למטרת רווח כספי בכלל ובעבירות מס בפרט, יש חשיבות של ממש להסרת המחדלים, השבת הנזקים לאוצר המדינה ולנפגעים, והבעת חרטה במעשים. בכתב האיטום שלפניי הגיעו הנאשמים להסכמות והסדרים עם המושב, והמושב שוב אינו תובע פיצוי על נזקיו. לעומת זאת, לא הוסרו בכל דרך המחדלים בכל הנוגע להתחמקות מתשלום מס בכל השנים הארוכות מספור שחלפו, ונתון זה עומד לחובת הנאשמים, כמוכן, ומעמיד בסימן שאלה כל טענה ללקיחת אחריות ולחרטה.

שלישית, ביום 15.12.10 זוכו הנאשמים הלכה למעשה, לאחר שעקב שביתת הפרקליטים לא התייצבה ב"כ המאשימה לדיון. ביום 11.4.11 ניתן פסק דין בערכאת הערעור שביטל את הזיכוי והחזיר את התיק להמשך שמיעה מן השלב בו הופסק.

בתי המשפט הכירו בהצדקה להתחשב בנאשם שההליך בעניינו הסתיים בזיכוי מוחלט, ולאחר מכן הוא הורשע, בשל הבנת הקושי הטבוע בסיטואציה האמורה. שיקול זה הביא לעיתים להתחשבות מתונה בעונש ולאי מיצוי הדין עם הנאשמים, ובמקרים אחרים להקלה משמעותית. עם זאת, מדובר היה בעיקר בזיכויים לגוף העניין לאחר קביעת ממצאים ביחס למעשים ולא בזיכויים מטעמים של אי התייצבות (רע"פ 11476/04 **מדינת ישראל נ' חברת השקעות דיסקונט בע"מ**, עפ"ג 27467-04-10 **מדינת ישראל נגד סבוק**, עפ"ג (ת"א) 24941-01-11 **קרעין נ' מדינת ישראל**).

בנסיבות העניין ובהתחשב באופי הזיכוי ההשפעה על הענישה היא מועטה.

רביעית, שני הנאשמים נעדרי עבר פלילי ולא היו מעורבים בכל פעילות פלילית גם לאחר מועד המעשים. עם זאת, לא ניתן לראות במעשיהם משום מעידה חד פעמית, לאור התמשכותם על פני שמונה שנים ומגוון המעשים השונים שביצעו.

חמישית, נאשם 1 בן 56 והיה בן 41 בעת חשיפת הפרשה. נאשם 1 עמד בהרחבה על הפגיעה הקשה בו ובמשפחתו מצד המושב עם גילוי הפרשה, עד שנאלצו לעזוב את המושב, ועל העונש הקשה שקיבלה המשפחה ובעיקר ילדיו הצעירים. כן תיאר נאשם 1 את השתלשלות חייו וחיי בני משפחתו הקרובים בשנים שחלפו, הקשיים שחוו, והשבר ביחסים המשפחתיים והזוגיים. נאשם 1 הציג גם אסמכתאות רפואיות בודדות, מהן עולה כי סובל מיתר לחץ דם, עישון כבד וסוכרת (נע/2) אין מדובר במצב רפואי מורכב. לעניין מצבה של רעייתו צוין כי היא נכה והוגשו אסמכתאות (נע/1). עם זאת הנאשם הצהיר על הליכי גירושין מרעייתו, כך שההשפעה הישירה של עונשו עליה מוגבלת מאד. אעיר עוד כי מהראיות שנשמעו דומה שרעייתו של נאשם 1 הייתה בסוד העניין במהלך ביצוע המעשים.

נאשם 2 בן 58 והיה בן 43 בעת חשיפת הפרשה. גם בעניינו של נאשם 2 תואר המשבר המשפחתי שחווה והקשיים שהיו מנת חלקו. כן נמסר לבית המשפט על בני משפחה שיש להם קשיים הסמוכים לשולחנו של הנאשם ומתגוררים בביתו.

שישית, מראיות ההגנה לעונש, העדים הרבים והמסמכים - נע/4, הצטיירה לפניי ביחס לנאשם 2 תמונה של מי שבמישורי החיים האחרים, הלאומיים, הציבוריים, המשפחתיים והאישיים, הוא ראוי לכל שבח על תרומה, מסירות, עזרה

לזולת, ואכפתיות יוצאות דופן באופיין.

גם נאשם 1 הוא אדם נורמטיבי ביתר מישורי החיים.

שביעית, ככלל בתיקי עבריינות כלכלית ותיקי עבירות מס יש חשיבות באופן כללי לשיקולי הרתעה אישית והרתעת הרבים. עם זאת, בתיק שלפניי, התרשמתי כי ההליך הממושך פעל באופן אפקטיבי וממצה להרתעתם האישית של הנאשמים, כפי שניתן להיווכח, ולא נדרשת החמרה בענישה לצורך תכלית זו. לעניין הרתעת הרבים, אין מקום לשיקול זה בתיק שגזר הדין בו ניתן עשרים ושלוש שנים לאחר תחילת המעשים.

שמינית, הזמן שחלף, שהוא ממושך ביותר, כנסיבה בתוך מתחם הענישה, משפיע באופן משמעותי על הקלה בענישה (להיבט השיהוי כמצדיק חריגה מהמתחם, אתייחס בפרק הבא).

תחום הענישה הקונקרטי

אילו היה ניתן גזר הדין ללא סטייה ממתחמי הענישה ובהתאם להוראות בדבר הבניית שיקול הדעת בענישה, תוך התחשבות בזמן הניכר שחלף כנסיבה בתוך מתחם הענישה, היה עונשם של הנאשמים מצוי ברבע התחתון של מתחמי הענישה ביחס לכל אחד מהארועים והיה נגזר עליהם עונש כולל בחפיפה חלקית.

לעניין הענישה הכספית, מרכיב זה בענישה אינו מושפע מחלוף הזמן, להיפך. יש לזכור בהקשר זה כי במהלך השנים הארוכות שחלפו היו כספי הרווח מהמעשים הפליליים ברשות הנאשמים שנהנו מהכספים, וסכומים אלה כשהם משוערכים גבוהים בהרבה מהסכומים הנומינאליים שקיבלו.

נטען על ידי נאשם 1 לקושי כלכלי מבלי להציג מסמכים ברורים בקשר למצב הכספי. נאשם 1 התייחס להפסדים בחברה שבבעלות רעייתו. לא הוצגו דוחות כספיים או מסמכים לגבי החברה ומעמד נאשם 1 בקשר אליה (נע/3). כמו כן הוצגו מסמכים בדבר תביעה שנאשם 1 ורעייתו נתבעו על סך 470,000 ₪. לאור השלב המקדמי בו מצוי ההליך בהתחשב בתיאור פרטי התביעה, לא ניתן להתייחס לסכום התביעה כסכום שנגרע מכיסו של נאשם 1. לאור המקובץ, איני רואה בנאשם 1 כמי שסובל מחסרון כיס. נאשם 2 לא העלה טענות לגבי מצב כלכלי.

לאחר שלקחתי בחשבון את היקף המעורבות השונה של שני הנאשמים בפעולות הגניבה, כשלנאשם 2 מיוחס היקף כספי גבוה יותר, את היקף השמטת ההכנסות השונה כשלנאשם 1 מיוחס היקף כספי גבוה יותר, ואת ההבדלים במעמדם, אני סבורה כי גובה הקנס צריך להיות זהה והסכום ממשי ונכבד.

המסלול הנוסף - השפעת השיהוי החריג על גזר הדין

כפי שהובהר, מדובר בעבירות מן השנים 1991 - 1998, שהתגלו במחצית השניה של 1998. החקירה החלה בתחילת ספטמבר 1998, תחילה במשטרה ובהמשך ברשות המס, הטיפול בתיק עבר מפרקליטות מחוז מרכז לפרקליטות מחוז

ת"א מיסוי וכלכלה. כתב האיטום הוגש בתחילת 2003. ההליך בבית המשפט נמשך **אחת עשרה** שנים עד לסיומו, הגם שכמות העדים לא הייתה רבה (18 עדי תביעה ושני נאשמים).

בסופו של דבר נותנים הנאשמים את הדין על מעשים שתחילתם לפני **עשרים ושלוש שנים** (!) וסיומם לפני **כשש עשרה שנים**.

ניסיון לאתר במאגרים המשפטיים תיק נוסף שזהו משכו בערכאה הראשונה, לא העלה ממצאים.

כפי שציינתי בפתח גזר הדין, בנסיבות החריגות של ההליך שלפניי, אני סבורה כי מתחייבת נקיטת גישה פרשנית ופרקטית שונה ביישום הוראות החוק, וכי אין מקום לגזור את דינם של הנאשמים בתוך גבולות מתחמי הענישה שצוינו.

למסקנה זו ניתן להגיע בשתי דרכים עיקריות שונות, ואפרטן.

אי החלת התיקון לחוק בדבר הבניית שיקול הדעת בענישה

לכאורה אין מקום כלל לשאלה אם ניתן לגזור את הדין שלא על פי התיקון לחוק, שהרי הכרעת הדין ניתנה זמן רב לאחר 10.7.12, והוראות התיקון לחוק חלות עליה באופן מחייב. עם זאת, בתיק שלפניי השיהוי יוצא הדופן מצדיק, לשיטתי, התבוננות אחרת על ההליך, כשהתוצאה האופרטיבית של התבוננות זו עשויה להיות גזירת דין שלא על פי התיקון לחוק.

ההתמשכות בניהול ההליכים אינה תולדה של התנהלות הנאשמים בכל דרך. הנאשמים הקפידו להתייבב בבית המשפט, לא גרמו לדחיית דיונים, ואין הם אחראים לקצב הבלתי מתקבל על הדעת שבו התקדם התיק. לאחר שבחנתי את טיעוני הצדדים בדיון ובמסמך מפורט משלים בהקשר זה, אינני מקבלת את עמדת המאשימה כי יש לזקוף לחובת נאשם 2 דחיות שמקורן בבקשות מטעם סנגורו, אשר בית המשפט מצא לנכון להעתר להן. לא התרשמתי גם כי בהגשת בקשות הדחיה נעשה שימוש לרעה בהליך המשפטי.

למרבה הצער, האחריות לקצב ניהול התיק במקרה זה מוטלת על מערכת בתי המשפט. דומה בעיני כי על בית המשפט בנסיבותיו החריגות של תיק זה לקחת אחריות על התנהלות התיק לאחר הגשתו ועד לסיומו, גם אם המשמעות היא הקלה ניכרת בענישה מבחינת תקופת המאסר.

אעיר כי השיהוי בתיק זה כבר נבחן בבית המשפט המחוזי במחצית הראשונה של שנת 2011 במסגרת ערעור על זיכוי הנאשמים מחמת אי התייבבות המאשימה בשל שביתת הפרקליטים. בית המשפט המחוזי, שבפניו הוצגה באותה עת תמונת קצב ניהול התיק, אמר:

"איננו רואים להיכנס לדין בתמונה הכללית המצטיירת מעין בפרוטוקולים בתיק זה, די לנו אם נאמר,

כי ההתנהלות אכן לא ראויה, וזאת מבלי להכנס לקביעות פרטניות באשר לחלקו של צד זה או אחר או התנהלותו של בית המשפט. לא יתכן, לשיטתנו, בתיק שבו 20 עדים מתנהל לאורך 8 שנים ועדיין הסוף אינו נראה באופק ופרשת התביעה טרם הסתיימה" (ע"פ 51689-10-11 מדינת ישראל נגד פולאצ'ק)

בגדר זכויות הנאשמים, יש להם ציפיה לגיטימית שתנתן הכרעה בעניינם לאחר פרק זמן מתקבל על הדעת, בהתחשב במורכבות התיק, גודלו, ואילוצים מערכתיים סבירים.

גם לאחר שאני מביאה בחשבון את כל האילוצים, ואף לאחר שהשוויתי את משך תקופת ניהולם בבית המשפט של תיקים אחרים, מורכבים וחמורים לא פחות, אני סבורה כי לנאשמים הייתה זכות לצפות להכרעת דין הרבה שנים לפני ה- 10.7.12.

במצב דברים זה, יש משמעות למציאות המשפטית הקודמת והמוקדמת, נכון לתקופה בה אמור היה להנתן גזר הדין, היינו עקרונות הענישה שקדמו לתיקון לחוק.

כידוע, טרם התיקון לחוק, לא הייתה בדרך כלל בכורה לאחד משיקולי הענישה על פני רעהו. בנוסף, בתי המשפט נהגו במקרים המתאימים להתחשב באופן משמעותי לקולא, עד כדי סטייה ממדיניות הענישה הנוהגת גם בתיקים כלכליים, במספר שיקולים ונסיבות בנוסף לשיקום הנאשם, שהוא השיקול היחיד המאפשר סטייה כלפי מטה ממתחם הענישה לפי התיקון לחוק. אותם שיקולים נוספים, כגון שיהיו משמעותי, טענות הגנה מן הצדק שונות, שיקולי בריאות קיצוניים ועוד, לא נקבעו בתיקון לחוק כטעמים המבססים סטייה כלפי מטה ממתחם הענישה, והשפעתם מוגבלת לתוך המתחם עצמו. בכך שונה דרך גזירת הדין הנוכחית מדרך גזירת הדין קודם לתיקון לחוק.

החלת המציאות המשפטית הקודמת, משמעה כי בהתקיים נסיבות חריגות מתאימות, יובא בחשבון השיהוי הממושך לצורך ענישה מקלה יותר מזו הקבועה בהתאם למדיניות הענישה, ובמילים אחרות יגזר עונש מקל מן המקובל והנוהג ביחס לאופי המעשים והעבירות.

לעניין שיהוי וחלופי זמן ממושך והשפעתם על הענישה טרם התיקון לחוק, ההלכות מוכרות וידועות, ואפנה בתמצית לרשימה ארוכה של פסקי דין שבהם חלופי זמן משמעותי מאד, שאינו תולדה של פעולות טקטיות מצד הנאשם, הוביל להקלה ממשית בענישה, אף מתחת לעונש המקובל לאותם מעשים. זאת, מתוך הכרה בעינוי הדין הנגרם למי שההליך בעניינו מתמשך וכן מתוך הכרה בחשיבות של זיקה בין המעשים לתוצאותיהם העונשיות ותפישה מערכתית שהתנהלות לא תקינה בעיכוב ההליך מצדיקה נקיטת תוצאות אופרטיביות גם בהיבט של חינוך הרשויות (ע"פ 4735/03 צברי נ' מדינת ישראל, ע"פ 2103/07 הורוביץ נ' מדינת ישראל, רע"פ 11476/04 מדינת ישראל נ' חברת השקעות דיסקונט בע"מ, ע"פ 2848/90 אסא נ' מדינת ישראל, ע"פ 786/04 הלוי נ' מדינת ישראל, ע"פ 3575/99 דרעי נ' מדינת ישראל, ע"פ 4434/10 יחזקאל נ' מדינת ישראל, רע"פ 8009/10 זכאי נ' מדינת ישראל, רע"פ 8645/09 ערד נ' מדינת ישראל, רע"פ 223/13 פלוני נ' מדינת ישראל (להלן: "עניין פלוני")

מבין כל פסקי הדין, אני מוצאת להפנות לשלושה.

הראשון, ע"פ 3575/99 דרעי נ' מדינת ישראל, דן בהתארכות ההליך בבית המשפט ואמר:

"כבר הערנו בשולי ההכרעה בערעורים נגד ההרשעה בדין על אודות התארכותו הבלתי מוצדקת של ההליך לפני בית המשפט המחוזי.

...

דעתנו היא, שככלל, האיזון בין חומרת העבירות וצורכי ההרתעה לבין ההתחשבות לקולה בעובדה שמאז ביצוע העבירות חלף זמן רב, ראוי שיבוא לידי ביטוי לא בהימנעות מהטלת מאסר, אלא בהטלת עונש מאסר לתקופה קצרה מזו שחומרת הנסיבות שבגדרן בוצעו העבירות הייתה, כשלעצמה, מחייבת".

באותו מקרה מדובר היה בפרק זמן של כחמש שנים, בתיק מורכב ביותר.

השני, ע"פ 4434/10 יחזקאל נ' מדינת ישראל, קובע אף הוא את עקרונות האיזון במתח ובהתנגשות בין האינטרס הציבורי של ענישה בהתאם לחומרת המעשים לבין ההכרה בהשפעה של חלוף הזמן מבחינת האינטרס האישי, ואף האינטרס הציבורי הכולל, ובלשון בית המשפט:

"באיזון בין כלל השיקולים נראה לנו, כי גם אם חומרת העבירות בהן הורשע המערער מצדיקה במצב אחר את עונש המאסר אשר נגזר עליו ואף ענישה מחמירה יותר, הרי שהשיהוי המשמעותי ועינוי הדין מצדיקים באיזון כולל מתן משקל משמעותי לגורמים אלו. אולם על אף זאת איננו יכולים במקרה הנדון להתעלם מחומרת המעשים, נסיבות ביצועם, והאינטרס הציבורי המחייב הכבדת ידינו במקרים מעין אלו, כפי שפורט קודם לכן. על כן אין בשיקולים לקולה ובשיהוי המשמעותי בהגשת כתב האישום כדי לאיין את חומרת המעשים ואת הצורך להעניש את המערער במאסר מאחורי סורג ובריח".

גם באותו עניין ניתן משקל משמעותי לשיהוי שהוביל לקיצור תקופת המאסר מחמישה עשר חודשים לשמונה חודשים, ולסטייה הלכה למעשה מהענישה שהתאימה למעשה בנסיבותיו.

השלישי, עניין פלוני, ניתן בחודש נובמבר 2013, ביחס לתיק שבו ניתנה הכרעת הדין לפני התיקון לחוק וגזר הדין לאחריו:

"בית משפט זה דן לא אחת בדרך הראויה לנהוג במקרים בהם נעברה עבירה חמורה הראויה לעונש מתאים, ואולם ממועד ביצועה חלף זמן רב שאין לזקפו, או לכל הפחות את רובו, לחובת הנאשם. זכותו של העומד לדין כי משפטו יסתיים במהירות מפאת הלחץ והחשש המתמיד בהם הוא נתון והקושי בשיקום חייו ובהמשך ניהולם התקין.

...

דומה כי מן הראוי לשקול לקולא את הימשכות ההליכים החורגת ממידה סבירה בעניינו של המשיב, אשר את עיקרה יש לזקוף לחובת התנהלותן של ערכאות השיפוט.

...

גם אם חומרת העבירה שבביצועה הורשע המבקש מצדיקה במצב אחר את עונש המאסר בפועל אשר נגזר עליו, יש לאזנה למול הנזק שחוללה הימשכות ההליכים למבקש ולמשפחתו ולמול נסיבותיו המשפחתיות הייחודיות. כך מחייב הליך גזירת העונש, המורה לעיתים קרובות על איזון בין שיקולים נוגדים להם יש להעניק משקל ראוי בנסיבותיו המיוחדות של כל מקרה ומקרה."

בעניין פלוני, שילוב של שיהוי ממושך עם נסיבות משפחתיות יחודיות הוביל ליותר על המאסר כליל, הגם שבית המשפט סבר שאופי המעשים וחומרתם חייבו והצדיקו עונש מאסר.

הנה כי כן, שיהוי בלתי סביר בניהול ההליך היווה ומהווה שיקול לקולא, אשר במקרים מתאימים טרם התיקון לחוק הצדיק סטייה כלפי מטה מן הענישה שהלמה את המעשים בנסיבותיהם.

למען שלמות התמונה, אציין כי ברע"פ 674/13 ליטווק נ' מדינת ישראל, אליו הפנתה המאשימה, אכן חלפו 13 שנים מהעבירה הראשונה ועד פסק הדין בבית המשפט העליון, אלא שהעבירות נתגלו לראשונה 7 שנים לאחר תחילת ביצוען, ולאחר מכן התנהלו הליכי כופר, שימוע ועוד שנמשכו זמן ועיכבו את הגשת כתב האישום. ההליך עצמו בעת ניהולו בבית המשפט נמשך כשנה בלבד. נתונים אלה שהקהו את המשמעות של הזמן שחלף, פורטו על ידי בית המשפט בהחלטתו.

גם בע"פ 1514/07 לוי נ' מדינת ישראל, אליו הפנתה המאשימה בהשלמת הטיעון, חלפו 14 שנים מהעבירה הראשונה ועד פסק הדין בבית המשפט העליון. הדיון נסוב על משך הזמן שחלף מתחילת החקירה עד הגשת כתב האישום, ארבע שנים, לגביו נקבע כי בחקירה כלכלית מורכבת מדובר בפרק זמן סביר. לעומת זאת, ההליך בבית המשפט בשתי הערכאות נמשך פחות משנתיים.

ומן הכלל אל הפרט, יישום העקרונות שנקבעו בדבר הקלה ממשית בענישה עקב שיהוי קיצוני, בעיקר כשהתמשכות ההליך בבית המשפט אינה באחריות הנאשם, מביא למסקנה כי יש מקום להקלה ממשית ביחס לתקופת המאסר מבלי לוותר כליל על מאסר.

סטייה ממתחם הענישה משיקולי שיקום רחבים

המונח שיקום מבחינה לשונית עוסק במי שביצע את מעשי העבירה בנסיבות של התמכרות או קושי התנהגותי שמחייבים טיפול, ולאחר מכן השתלב בטיפול והשתקם.

עם זאת, ניתן להעניק למונח שיקום בהתאם לתיקון לחוק פרשנות מרחיבה יותר במקרים המתאימים. ודוק, עצם

הצבתו של היבט השיקום כגורם מאזן להחמרה אפשרית מחמת שיקולי הלימה, על ידי כב' השופט רובינשטיין בע"פ 8642/12 סעד נ' **מדינת ישראל**, יש בו כדי ללמד לכאורה שהיקפו של המונח שיקום עשוי להיות רחב מן הפירוש הצר של המונח, ועשוי לכלול מקרים נוספים מעבר לנאשמים רצדיביסטיים בעלי התמכרויות או צרכים טיפוליים המבצעים הליך אקטיבי שיקומי.

גישה לפיה העדר עבר פלילי, אורח חיים נורמטיבי, שיתוף פעולה עם שירות המבחן ודרגת סיכון נמוכה, מהווים פוטנציאל שיקומי המצדיק סטייה ממתחם הענישה, הביע בית המשפט העליון בהרכב השופטים ארבל מלצר ושהם בע"פ 1903/13 **חמודה נ' מדינת ישראל** (להלן: "עניין חמודה"). באותו עניין הורשע המערער בבית המשפט המחוזי בעבירות חמורות של קשירת קשר לביצוע פשע, בידוי ראיות, מסירת ידיעה כוזבת ועבירות של החזקת ונשיאת נשק, שבוצעו בשנת 2012. בעניינו של המערער נמסרו תסקירי שירות מבחן, שעמדו על העדר עבר פלילי, סיכון נמוך, שיתוף פעולה, לרבות השתלבות בהליך הטיפול בבית הסוהר, ותמיכה משפחתית לנאשם. בית המשפט העליון מצא בשילוב הנסיבות ביטוי לפוטנציאל שיקומי גבוה, ובלשונה של כב' השופטת ארבל:

"לעמדת, במקרה הנדון קיימים נתונים רבים המעידים על פוטנציאל שיקומי גבוה במיוחד באופן המצדיק חריגה ממתחם העונש שנקבע בהתאם לסעיף 40ד(א) לחוק. עברו של המערער נקי לחלוטין, וכאמור עד לאירוע הנדון הוא ניהל אורח חיים נורמטיבי. תסקיר המבחן בעניינו של המערער מגלה פוטנציאל שיקומי ממשי, תוך קביעה כי הסיכוי לביצוע עבירות נוספות בעתיד הוא נמוך ביותר. שירות המבחן המליץ כזכור להשית על המערער עונש מאסר שיבוצע בעבודות שירות. כמו כן, מהתנהלות המערער בתקופת מעצרו, ומאסרו עד כה, ניתן ללמוד על שיתוף פעולה אמיתי עם רשויות אכיפת החוק ובמיוחד עם שירות המבחן, מה שמעיד על רצונו להשתקם, וכן דומה כי למערער משפחה שיכולה לספק לו תמיכה משמעותית לשם כך. התסקיר אף מלמד כי מאסרו של המערער עלול להביא להידרדרות במצבו ולפגוע קשות בסיכויי שיקומו, חשש המתגבר ככל שמדובר במאסר ממושך יותר. כל אלו, לצד החרטה שהביע על מעשיו, מביאים למסקנה כי למערער סיכוי של ממש להשתקם, באופן המצדיק לחרוג מהמתחם שנקבע."

פסק דין זה, שניתן בהתאם לתיקון לחוק, משרטט מרחב תחולה רחב יותר למונחים 'שיקום' ו'פוטנציאל שיקומי'. עם זאת, אעיר כי ספק בעיניי אם פסק הדין התכוון לקבוע, כי עצם העובדה שנאשם הוא נעדר עבר פלילי, מנהל אורח חיים נורמטיבי, הסיכון ממנו נמוך והוא משתף פעולה עם גורמי הטיפול, יש בו כדי להצדיק כשלעצמו את הגדרת הנאשם כבעל פוטנציאל שיקומי ממשי באופן מצדיק סטייה ממתחם הענישה בכל תיק ותיק. דומה שפסק הדין ניתן בקשר לשילוב הנסיבות הקונקרטיות של הנאשם מהן התרשם בית המשפט העליון. עוד אעיר כי בעבירות הצווארון הלבן, לרבות עבירות המס, רבים מן הנאשמים נעדרי עבר פלילי ומנהלים אורח חיים נורמטיבי, והסיכון לרצדיביזם מצידם הוא נמוך. בפסיקה שקדמה לתיקון לחוק הובעה פעמים רבות העמדה שנתונים אלה אינם מצדיקים בסוג העבירות הזה הקלה ממשית בענישה. יש להניח, שבהתאם לאותה השקפה, אין די בדרך כלל בנתונים אלה כדי להביא לסטייה ממתחם הענישה משיקולי שיקום.

גישה מרחיבה לנושא השיקום, ביטא כב' השופט כבוב בת.פ. 8256-05-11 **מדינת ישראל נ' קדץ**. באותו מקרה גזר הדין ניתן טרם כניסתו לתוקף של התיקון לחוק, אך הוא ניתן ברוח התיקון לחוק ובהתאם למסלול שהותווה בתיקון

לחוק. בית המשפט קבע מתחם ענישה, ומצא לגזור עונש בסטייה לקולא מהמתחם, הגם שלא היה מדובר בנאשם שהשתקם במוכן הצר של המילה. כב' השופט כבוב הביע עמדה כי תחת התיבה שיקום, יש לכלול שיקולים נוספים, ובהם העובדה שהנאשמים נורמטיביים נעדרי עבר פלילי ונעדרי סיכון לחזרתיות, וכן העובדה שרף הענישה שנקבע במתחם הענישה הוא מחמיר מזה שהיה מקובל, ולא ראוי להחיל מדיניות ענישה מחמירה חדשה על הנאשמים.

הנה כי כן, ההלכה הפסוקה מכירה באפשרות לפרש את המונח שיקום בפרשנות מרחיבה יותר.

סוגיה נוספת נוגעת להשפעת שיהוי ממושך מאד על שיקול השיקום.

השיקול של חלוף הזמן קבוע כנסיבה בתוך מתחם הענישה בשלב גזירת הדין (סעיף 40יא (10) לחוק העונשין). משכך, לכאורה אין מקום לסטות ממתחם ענישה בשל חלוף זמן.

אלא שניתן לטעון כי המונח 'חלוף הזמן' הקבוע בתיקון לחוק, והמונח 'שיהוי' בהקשרה של טענת הגנה מן הצדק, אינם זהים. כידוע, טענות ההגנה מן הצדק שיש בהן ממש עשויות להביא להקלה בענישה, ואף להקלה ממשית. השאלה הנשאלת היא האם במקרים של שיהוי המצדיקים הקלה משמעותית בענישה מכוח טענת הגנה מן הצדק, יש הצדקה להקל בעונשו של נאשם ולסטות מתחת למתחם הענישה, בין משיקולי שיקום המבוססים על הזמן הארוך שחלף, ובין משיקולי הגנה מן הצדק.

מבחינה לשונית יש ממש בטענה שהמונח 'שיקום' אינו כולל שיקולי צדק רחבים יותר, וניתן לטעון כי המחוקק בחר במכוון במונח הצר, ולא התיר סטייה מהמתחם משיקולי צדק, בשונה, לדוגמא, מן ההוראה הקבועה בהקשר של הארכת מאסר מותנה. כמו כן הנסיבה של חלוף זמן נמנית, כאמור, על הנסיבות המשפיעות רק בתוך מתחם הענישה ואינן מצדיקות סטייה ממנו. עם זאת, מלאכת הפרשנות נותנת משקל נכבד לתכלית החקיקה בקביעת משמעות המונח הטעון פירוש, ומשניתן דין לפירושים סבירים שונים בהתאם לתכליתו, יחול הפירוש המקל עם הנאשם (סעיף 34כא לחוק העונשין). מבחינת תכלית החקיקה, הבאתי לעיל מדברי כב' השופט רובינשטיין, שראה בשיקום שיקול שעשוי לאזן את שיקול ההלימה, וככזה רוחב היריעה של השיקום עשוי להיות רחב יותר. בנוסף, בחינת המונח 'שיקום', בהתחשב בהנחה שתכלית החוק היא ליתן מענה לכל המצבים המגוונים לרבות מצבים יוצאי דופן וחריגים, ולהיות בעל גמישות פרשנית מסוימת, מתבקשת מסקנה שמבחינה תכליתית יש מקום לכלול במונח 'שיקום' מצבי שיהוי משמעותיים במהלכם לא היה הנאשם מעורב במעשים פליליים.

בהקשר זה אני מפנה להערותיהם של המלומדים ואקי ורבין, אליהן אני מצטרפת, לפיהן:

"יתכן אף שצריך לאפשר סטייה ממתחם העונש ההולם בקבוצת מקרים רחבה יותר - הכוללת גם את המקרה הפרטי של נסיבות אישיות חריגות - ומטעמי צדק".

המלומדים מציינים כי לא התקיים דיון מקיף באפשרות סטייה מטעמי צדק, ויתכן כי שתיקת החוק אינה בבחינת הסדר

שלילי, וניתן ליישמה בלי צורך בתיקון החוק. הם מוסיפים ומדגישים כי חשוב להגדיר את אותם טעמי צדק המצדיקים סטייה מהכלל על מנת שהחריג לא יהפוך לכלל ("הבניית שיקול הדעת השיפוטי בענישה: תמונת מצב והרהורים על העתיד לבוא", הפרקליט נב (תשע"ג), ע' 413 בע' 460).

לעניין השפעת השיהוי על היבט השיקום אני מפנה גם לת.פ. (ת"א) 48146-10-11 **מדינת ישראל נ' טמיר**. גם במקרה זה ניתנה הכרעת הדין קודם התיקון לחוק, אך גזר הדין ניתן ברוח התיקון לחוק. כב' השופט קרא קבע מתחם ענישה בין שנתיים לארבע שנות מאסר, אך גזר עונש מאסר צופה פני עתיד. בגזר הדין עמד בית המשפט על היבטי השיקום שפורטו בתסקיר, והדגיש:

"נסיבות חייו האישיות של הנאשם הינן חריגות ויוצאות דופן, אך לו אלו לבדן היו עומדות בפני, ספק אם היה בהן כדי להצדיק את אותה הקלה לה עותרת ההגנה. הנסיבה החריגה ויוצאת הדופן המתקיימת בעניינו של הנאשם כאן היא נסיבת התמשכות ההליכים שמקורה בשיהוי הבלתי מוסבר בהבאתו של הנאשם לדין בסמוך לביצוע העבירות."

...

הצטרפות גורם חלוף הזמן ושיהוי בלתי מוסבר לנסיבות חייו האישיות של הנאשם, כעולה מתסקיר שירות המבחן וההמלצה החיובית הכלולה בו, לאור סיכויי שיקומו הטובים ייצרה לזכות הנאשם אפקט סינרגטי חיובי, שיש בו כדי להכריע את הכף לעבר העמדה העונשית שהציג שירות המבחן."

הנה כי כן, גם בגזר דין זה נכרכים זה בזה השיקום והשיהוי.

אני מפנה גם לעניין פלוני, בו בוטל לאחרונה עונש מאסר מטעמי שיהוי, וזאת לאחר התיקון לחוק (ביחס לתיק שהוכרע טרם התיקון לחוק). בית המשפט העליון מצא להקל משמעותית, עד כדי ביטול מאסר ממש, בעונשו של מי שחלף זמן רב בניהול ההליך בעניינו, ובכך הביע עמדה במשתמע כי השיקול של חלוף הזמן, המשפיע ככלל בתוך מתחם הענישה, עשוי במקרים יוצאי דופן, המבססים טענת הגנה מן הצדק של שיהוי משמעותי, להשליך על פרשנות המונח 'שיקום', עד כי אפשרית סטייה ממתחם הענישה בעטיו.

לפיכך, דומה בעיניי, שלכל הפחות השיקול של שיהוי ממושך יכול להכלל במסגרת שיקולי השיקום במובנם הרחב (גזר הדין אינו מעורר את השאלה ביחס לנסיבות אחרות המבססות טענת הגנה מן הצדק).

הערה לגבי האפשרות ששיהוי ישפיע על קביעת המתחם

למען שלמות התמונה אציין כי אחד הפתרונות שנעשה בהם שימוש להקלה בענישה מחמת שיהוי הוא בדרך של התחשבות במרכיב השיהוי במסגרת מתחם הענישה, וקביעת מתחם ענישה רחב יותר שרצפתו נמוכה יותר ומכילה גם את העונש המתחשב בשיהוי.

אינני מקבלת את הגישה כי שיהיו יכול להשפיע על המתחם, שכן בקביעת מתחם הענישה נדרש בית המשפט אך ורק לנסיבות הקשורות למעשה העבירה ולמידת אשמו של הנאשם בעת ביצוע המעשים, ואילו הנסיבה של שיהיו היא נסיבה חיצונית מאוחרת למעשים.

עמדה על כך כב' השופטת ארבל בעניין חמודה, בהבהירה:

"בשלב הראשון ייקבע מתחם העונש ההולם את נסיבות המקרה הקונקרטי. בשלב זה, על בית המשפט לבחון את מכלול השיקולים הנוגעים לנסיבות ביצוע העבירה, ורק אותם".

ובהמשך:

"התיקון שם דגש רב על ההבחנה בין שיקולים הנוגעים לנסיבות ביצוע העבירה לבין שיקולים שאינם נוגעים לעבירה".

משכך, אין בעובדה שהמחוקק לא קבע רשימה סגורה של שיקולים לצורך קביעת המתחם, כדי לאפשר, לדעתי, את המסקנה שניתן לכלול בגדר שיקולים אלה את חלופי הזמן כנתון המשפיע על מתחם הענישה, ואף אם מדובר בפתרון שיש בו כדי להתגבר על קשיים שעלולים לנבוע מכך שאפשרויות הסטייה ממתחם הענישה מוגבלות לשיקום, הרי שהפתרון המוצע זונח את האבחנה החדה והברורה בין נסיבות ביצוע העבירה לבין יתר השיקולים (לדעה אחרת, ראו: ת.פ. 10037-07-11 מדינת ישראל נ' פטלביץ).

בנוסף, התוצאה של שקלול השיהוי בתוך מתחם הענישה היא של קביעת מתחם ענישה רחב מן הנדרש, וגם בכך יש כדי להחטיא את מטרתו הברורה של החוק לקביעת מתחם ההולם את מעשה העבירה בנסיבותיו ולא מעבר לכך.

סוף דבר

כפי שציינתי בפתח גזר הדין חריגותו של התיק מצדיקה פסיעה בנתיב חריג בגזר הדין שתוצאתו הקלה ממשית בתקופת המאסר. עם זאת, נוכח חומרת המעשים, אין מקום להמנע כליל ממאסר אלא רק לקצר באופן ניכר מאד את משכו. לעניין הענישה הכספית אינני סבורה כי יש בזמן שחלף כדי להצדיק הקלה בענישה.

אשר על כן, אני גוזרת על הנאשמים את העונשים כדלקמן:

- 1. לנאשם 1 -** מאסר בפועל לתקופה של 10 חודשים.
- 2. לנאשם 2 -** מאסר בפועל לתקופה של 9 חודשים.
- 3. לכל אחד מהנאשמים -** מאסר על תנאי למשך 12 חודשים, לתקופה של שלוש שנים ממועד שחרורם, והתנאי שהנאשמים לא יעברו את העבירות בהן הורשעו, וכל עבירת מס מסוג פשע וכל עבירת מרמה.

4. **לכל אחד מהנאשמים** - קנס בסך 125,000 ₪, או 7 חודשי מאסר תמורתו. הקנס ישולם בעשרה תשלומים חודשיים, שווים ורציפים, **שהראשון בהם ביום 1.4.14**. לא ישולם תשלום - תעמוד יתרת הקנס לפירעון.

זכות ערעור לביהמ"ש המחוזי בתוך 45 יום מהיום.

ניתן היום, ט' אדר תשע"ד, 09 פברואר 2014, בנוכחות הצדדים.